

Aleksandar ARNAUTOVIC

Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva i Sekcija za istoriju medicine i farmacije Srpskog lekarskog društva ne bave se istorijom zbog nekih naučno-spekulativnih ili filozofskih uživanja, već zbog toga što je istorija, kako je tačno rečeno, najbolja učiteljica. Baciti pogled u prošlost naše medicinske i farmacijske kulture i našeg veterinarstva — i za Sekciju i za Jugoslovensko društvo znači u prvom redu sagledati šta na osnovu ranijeg iskustva treba uraditi danas i u budućnosti. Načelo »fabula docet« odgovala bi zaista našoj delatnosti.

U tom pogledu radovi sa naših naučnih sastanaka su dragoceni: oni su u isti mah spomenici prošlosti, smotra velikih i uspešnih napora i putokazi današnjici.

Drugi oblik naše delatnosti čini mi se takođe karakterističnim. Naime, dosad smo se bavili istorijom naše zdravstvene kulture obuhvatajući samo pojedina područja naše prostrane zemlje — u republičkim okvirima. To je razumljivo, jer je istorija naših nauka srazmerno sasvim mlada, te je i rad na opštejugoslovenskoj istoriji medicine, farmacije i veterinarstva neka vrsta sizifovskog posla. Danas je, međutim, program Jugoslovenskog društva za istoriju medicine snažno zakoračio i u tu oblast. I po naslovima i po sadržini radovi su zahvatili proučavanje zdravstvene kulture naših naroda u celini, na širokoj osnovi, onako kako to odgovara našem bratstvu i jedinstvu.

Današnji istoričar može već da pomišlja na dela koja će obuhvatiti medicinu, farmaciju i veterinarstvo u celoj Jugoslaviji. S obzirom na veze koje su uspostavljene sa bugarskim medicinskim historiografima, ne čini mi se dalekim ni vreme kad ćemo moći da dobijemo istoriju medicine svih Južnih Slovena. Predskazanje nije nimalo nestvarno, jer nam je pred očima napor dr Vladimira Stanojevića, koji je, u svojoj »Istoriji medicine« sagledao razvoj medicine u svetskim razmerama.

Istim putem ide, ili, bolje reći, ima da pređe taj put i istorija medicinskog jezika naših naroda. Prošlost naše medicinske terminologije nije samo zanimljiva nego i poučna. Medicinski termin je odličan pokazatelj stupnja na kome je zdravstvena nadgradnja, pokazatelj izvora sa kojeg je medicinsko znanje crpeno; on je ključ međusobnih uticaja i prožimanja. Medicinski termin je svemoćni znak opštenja. Naučnici i stručnjaci unose u jednu jedinu reč, u glagol, imenicu, pridev niz svojih zapažanja ili krajnju misao o jednoj

pojavi. Za lekara, sem toga, narodni medicinski naziv sadrži neophodnu isповest, on je nezamenljivi »sezam« koji otvara dušu i srce onog ko mu se obraća; za bolesnika lekareva reč je izvesnost, nada, životno uputstvo. Nije, dakle, ni najmanje svejedno kakav je taj naziv, kakva je ta reč. Otuda, ne samo da istorija medicine ne bi bila potpuna bez istorije njene terminologije već bi, naročito, nedostajale pouke koje se iz nje mogu izvući u pogledu medicinskog govora i njegove primene u našoj stvarnosti.

I na ovom polju nisu izvršena potrebna pojedinačna istraživanja. Mi nemamo nijedan potpun ogled, čak ni iscrpan članak o terminologiji pojedina, o medicinskom govoru starih stručnjaka ili savremenih teoretičara i kliničkih radnika. Istina je da su pripremni radovi za takve studije tek započeti i da takvom poslu treba prilaziti strpljivo i spremno. Dok se svestrano ne obradi celokupna terminološka građa pokojnog dr Batuta, mi ne možemo da prodremo ni u svu tajnu njegovih načela, niti smemo pribeći nenaučnim uopštavanjima njegovog dela. Ali, jedan od naših ranijih naučnika i profesora, dr Milovan Milovanović, na žalost prerano preminuo, dao je otprilike sve rezultate svoje jedinstvene težnje, skoro divovskog napora da unapredi, razvije i katkad i iz osnova stvori našu terminologiju sudske medicine u duhu književnog i narodnog jezika. Međutim, niko se dosad na nju nije kritički osvrnuo.

Bez dela takve vrste ne može se uspešno raditi ni na istoriji medicinske terminologije jednog naroda, a još manje prići preglednoj istoriji medicinskog jezika svih naših naroda. Na prošlom naučnom sastanku pokušali smo da odredimo neku vrstu okvira za takva proučavanja: u najopštijim crtama prikazali smo likove srpskih medicinskih terminologa i dali najkraće odlike njihovog nazivlja (v. Zbornik radova, 1960, str. 217—234). Bilo bi dobro da se to učini i za terminologe iz drugih naših krajeva. Mislim da bi se tada — iako, za prvo vreme, samo iz ptičijeg leta — mogao sagledati istorijski tok celokupne jugoslovenske medicinske terminologije i da bi se u svetlosti te istorije, u najmanju ruku, mogla nazreti rešenja nekih pitanja koja nas stalno muče.

Dodirnuo bih danas samo dva takva pitanja.

Prvo je takozvano narodnjaštvo u našoj medicinskoj terminologiji.

Kao i narodni, naučni i književni jezik naših naroda, i razvoj našeg medicinskog jezika bio je uslovljen silnim političkim potresima i stalnim promenama društvenog poretka. Na raskršću Istoka i Zapada naši narodi su bili izloženi s jedne strane, prodornom uticaju Vizantije, a s druge, sveobuhvatnoj navali Rima. Grčki i latinski jezik bili su dva dobrotvora ali, u isti mah, i dva neprijatelja. Od XIII veka, u Hilandaru, tom našem prvom naučnom središtu, jednoj vrsti univerziteta, učeni i smireni kaluđer prenosi medicinsku nauku potiskujući grcizme a služeći sa staroslovenskim jezikom. U zapadnim krajevima naših naroda, u Istri, u XVI veku, pedagog Petar Pavao Vergerije u svom delu o vaspitanju mladih ljudi ulazi u medicinska pitanja, istina na latinskom jeziku, ali se na misalima već upisuje po neka narodna medicinska reč, a, nešto kasnije, Vitezović u svom Kalendaru (1692) odstranjuje latinski i latinizme iz svojih savetovanja o »vraćenju« i daje prednost ondašnjem čistom narodnom jeziku: »... za ljude kervane, aliti kervne naravi, dobro je kerv pušcat, gda (kada) je mesec v biku, devojki, kozlu«.

Sest punih vekova probija se tako naša narodna medicinska terminologija. Stvaraju se i kuju nazivi za opis čovečjeg tela, za bolesti, lekove, zaraze, lekovito («celjbonosno») bilje, za gajenje domaćih životinja. Originalno stvaralaštvo ide uporedo sa stranim uticajima. Posle grčkog i latinskog jezika nailazi turska poplava koja ostavlja prostrane i neotklonjive arapske i persijske nanose. U XVIII veku, naši prosvetitelji pribegavaju ruskim rečima, koje se odomaćuju, tako da ih danas osećamo kao čisto srpske. Sredinom XIX veka preromantičarska omladina, koja je u »slavjanstvu« gledala kulturni i politički spas naših naroda, propovedala je obnovu tog »slavjanskog« medicinskog nazivlja. Onda dolaze pitomci italijanskih i nemačkih univerziteta i daju maha medicinskim jezicima na kojima su učili i prema njima prave domaće izraze. Početkom našeg stoleća prve beogradske »parizlije« otvaraju vrata francuskoj terminologiji, a u vreme prvog svetskog rata i prvih godina posle Versajskog mira preko pet stotina jugoslovenskih studenata završava doktorate na francuskim medicinskim fakultetima i obavezno svi pišu svoje doktorske teze, često obimne i od vrednosti, na francuskom jeziku. Po povratku u domovinu, u stvaralačkom poletu i naučnoj strasti, često čak nenamerno, omogućavaju nov prodor francuskog uticaja na naš medicinski život.¹⁾ Ti francuski đaci u isti mah osvežavaju u našoj medicini latinsku reč, kao francuskog jezičkog pretka. Mada ne toliko masovno kao, na primer, kod Nemaca i Francuza, engleski termini uvoze se sa pronalascima lekova, otkrićima novih patoloških pojava i sprava kojima Amerikanci daju svoja imena, sa obiljem stručnih časopisa i knjiga koje se izdaju u anglo saksonskim zemljama i preplavljuju ceo svet. Sovjetski Savez ne izostaje u tom međunarodnom takmičenju, i ruska medicinska reč, često ponašena, traži kod nas staro gostoprimstvo.

Između tih tudjica i našeg suštinski izvornog medicinskog jezika nastala je prava borba. Stvarna narodna potreba, čistunstvo, zaostalost, a kadkad i uskogrudo rodoljublje, stali su na stranu narodnjaštva. A stručna sprema, profesionalni zahtevi, izvesno internacionalističko i kosmopolitsko raspoloženje, pa i snobizam, razmetanje stranim rečnikom i odrođavanje oslabili su otpor prema tuđinskom valjku, koji se kreće svom silinom, neodoljivošću, a možda i neizbežnošću. Pitanje je da li će, na primer, naše šestogodišnje reči smrt i smrtni pobediti u borbi koju odnedavna vode na život i smrt sa oživljenim latinskim letusom i letalnim! Da li će »rublje« pobediti »veš«!

Ta suprotnost u našem medicinskom životu vekovna je. Danas je ona oštrija nego ikad. Predložena su mnoga rešenja, a podrobna istorija tog sukoba u prošlosti mogla bi ukazati na najbolje rešenje. O tome bi trebalo organizovano istovremeno razgovarati i na planu medicine, i filologije i lingvistike.

Dobićemo sličnu sliku ako se pozabavimo i drugim važnim pitanjem, ako obratimo pažnju na vezu medicinskih terminologija naših naroda uzetih kao celina. Ma kako to izgledalo neobično, ona je u davnoj prošlosti bila jača. Svakako zato što je izražajna moć ćirilo-metodskog jezika bila

¹⁾ Taj uticaj se osetio i prilikom obrazovanja svih novih fakulteta u Beogradu. Dok je zagrebački Farmacijski fakultet bio austrijsko-nemačkog tipa, Farmaceutski fakultet u Beogradu stvoren je između dva svetska rata skoro u pojedinostima po ugledu na francuski.

ograničena i manje bogata. Sem toga, kad su se naša kulturna središta — ispred neprijateljskih najezda — počela premeštati ili stvarati iz osnova na novim prostorima i u novim uslovima, kad su onda i domaći feudalci i strani zavojevači stavili u pogon razorno sredstvo »zavadi pa vladaj!« nastalo je razgranjavanje zajedničkog izražavanja i došlo je do takve leksičke, ortografske i stilske raznovrsnosti da je i naš medicinski jezik ličio na jezik vavilonske kule.

Pod uticajem Vuka Karadžića, Ljudevita Gaja, Đure Daničića — da samo njih pomenem — počelo se sređivati anarhoidno stanje našeg govornog i književno-učenog jezika. Ilirski pokret je utirao put jezičkom jedinstvu Srba i Hrvata. Pre skoro sto godina Jugoslovenska akademija počinje da izdaje Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Danas Srpska akademija nauka zove jedan od svojih instituta Institut za srpskohrvatski jezik. Za koji dan će izići iz štampe Pravopis srpskohrvatskoga odnosno hrvatskosrpskoga jezika. Sama ta imena (bez crtica između sastavnih delova) i naslovi pokazuju najveću težnju ka kulturnom jedinstvu naših naroda. Pravilno političko rešenje nacionalnog pitanja dopušta danas da se na svim poljima pristupi ujedinjavanju, pri čemu niko ne misli na »glajhštelovanje«, već na široko i skladno ostvarenje, svesno primljeno i dobrovoljno primenjeno zajedništvo. Prošla su zauvek vremena kad su razni Hermani stvarali usred Sarajeva veštački bosanski jezik i kad su ubijani i Srbi i Hrvati koji nisu priznavali da je hrvatski jezik jedno, a srpski sasvim nešto drugo.

Istu sudbinu imao je i, mislimo, imaće i naš medicinski jezik. Da ne idemo i suviše daleko u prošlost, već da počnemo sa XIX vekom, koji ima znamenite prosvetitelje, pedagoge, didaktičare, medicinske stručnjake koji čine velike napore da stručno i jezički pravilno zabeleže našu medicinsku terminologiju, pozajmljujući je od svih jugoslovenskih naroda. Pokušaji da se pomoću leksikona ujednači medicinski jezik naših razjedinjenih naroda sve su češći, i to uprkos neprijateljskim pritiscima, posebno austro-ugarskom i italijanskom tlačenju naših ljudi. Podstrekavanje Zagreba da izaziva, draži Beograd, i obratno, obilna novčana pomoć onima koji su vešto negovali takozvane »varvarizme«, carinske i policijske pregrade, sve je to stvaralo jaz između zagrebačke i beogradske inteligencije, pa i između njihovih medicinskih terminologija. Srećom, javili su se kulturni radnici i zdravstveni stručnjaci koji su radili na tome da se taj jaz premosti, podržali osmozu narodnog nazivlja i ostavili štampana dela u kojima je, svesno ili nehodično — svejedno je, prvi put pokušano okupljanje naših medicinskih reči i u kojima je delimično stvorena bar opisna hrvatskosrpska ili srpskohrvatska medicinska terminologija.

Želeo bih da opširnije pomenem zasluge tih preteča i tvoraca naše zajedničke medicinske terminologije! A velika je šteta što mogu istaći samo dva-tri imena!

Dr Đuro Augustinović, Ličanin, reformator pravopisa, kome stupanj na kome je bila anatomija u njegovo vreme nije dozvolio »ni sve kosti da izbroji«, prvi je možda tvorac ilirske, to jest jugoslovenske terminologije.

Dr Ivan Dežman, »doktor lečništva i vidarstva, primalj i fizik«, 1868. godine ne piše svoj Rečnik lečničkog nazivlja samo zato da »popuni mnogo-vrstno i veoma nedostatno naše nazivlje« nego i da ga »ujedini«. On je stoga izvadilo iz Vukovog Srpskog Rječnika sve medicinske izraze i uneo ih u svoj

Rečnik, dodavši mu na kraju i »reči iz Vukova Rječnika« kojima nije znao »pravo znamenje«. — Zastarelo, prevaziđeno, današnjim pokolenjima nerazumljivo, delo doktora Dežmana, neposrednog naslednika ilirskih terminologa, jedan je od najlepših dokumenata ponarođivanja strane medicinske terminologije i, još više, veliki, istorijski prilog jedinstvu medicinskog jezika Hrvata i Srba. Kad bih sebi dopustio izvesno oduševljenje, rekao bih da ta knjižica od nepunih 150 stranica ima danas ne samo bibliografsku, bolje reći, bibliofilsku vrednost nego vredi više zlata nego što je teška.

Zanimljivo je da su delatnici na mobilizaciji medicinskih termina svih naših naroda bili iz Sarajeva, iz Splita i, naročito, iz Zadra, koji je početkom prošlog veka bio središte naučne i medicinske književnosti i odlikovao se medicinskim spisima namenjenim širokim narodnim slojevima. Svi su oni narodnjaci i vukovci, možda zato što je Vuk Karadžić — neka mi se oprostite jeretička misao — isto toliko jugoslovenski koliko i srpski.

Iz dalmatinskih gradova potekli su najizrazitiji pokušaji s početka XIX veka da se, na osnovi našeg književnog jezika a sa osloncem na narodni govor i narodna predanja »pomakne nešto naprijed« pitanje naše izvorne medicinske terminologije, da se dođe makar i do termina »nagođenih prema značenju tuđe reči«, ali »u duhu našega jezika« i da se koristi opšte, zajedničko blago rastureno »po svijem zemljama Jugoslovena«.

U tom pogledu Medicinski rječnik dr B. Peričića (Zadar, 1919) zaslužuje najlepši pomen, ali dela dr Milana Nemičića (Ljekarski rječnik, 1898, i Lexicon medicum, Zagreb, 1913) prednjače i odskaču. U predgovoru dr Nemičić piše o »znanstvenom hrvatskom ili srpskom medicinskom nazivlju«. I njemu, kao nadahnuće, služi primer Vuka Karadžića, iz koga je on, kao Dežman, preneo u svoja dela sve izraze u vezi sa medicinom. Literatura kojom se dr Nemičić služio pripada svim našim krajevima. On je crpeo svoju građu ne samo iz Vukovih dela nego i iz beogradskih i novosadskih časopisa, stihovanih uputa, priručnika, rečnika stranih reči protumačenih srpskim izrazima, iz radova naučnika koji su živeli, delali ili pisali u Slavoniji, Vojvodini, Dalmaciji, Bosni i Hercegovini. On je koristio građu dr Batuta, knjige svojih prethodnika, Medicinsku narodnu terminologiju u Bosni i Hercegovini dr Glika, Švarcovo Razudbarstvo, spise o sanitetu i ratnoj medicini dr Vladana Đorđevića itd., itd. I pored svog uže nacionalnog podnaslova, »njemačko — latinsko — hrvatski«, Nemičićev Lexicon medicum je nesumnjivo najjugoslovenskiji medicinski rečnik koji imamo.

Stopama dr Nemičića pošao je i dr Joso Arambašin, koji izdaje svoje radove i svoj Liječnički rječnik (Split, 1912) da bi, po primeru Vuka Karadžića, u njima primenio izraze koje je čuo u narodu ili koje su njegovi prethodnici skupili iz svih naših krajeva (vidi Zbornik radova Jugoslovenskog društva za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva, 1960, str. 229).

To su svetle tačke u istoriji teškog posla na ujednačavanju i normiranju naših razbacanih medicinskih terminologija. Neorganizovan, stihijski, taj rad je služio kao uzor novim pokolenjima. Tako se 1919. godine, kad je bilo izvršeno državno ujedinjenje naših naroda, pristupilo izradi jugoslovenske Terminologije higijene. Na žalost, rađena na brzu ruku, u užem krugu zvanično naimenovanih filologa i medicinskih stručnjaka, ona je nazive veštački stvarala, i njene kovanice nisu preživele ni pojavu knjige u školama i knjižarama.

Pokušaj beogradskog lekara dr S. Pešića da u svom Srpskohrvatskom medicinskom rečniku ujednači beogradsku i zagrebačku medicinsku terminologiju bio je ugušen u vreme naših plemenskih i nacionalnih razdora (vidi Zbornik radova, 1960, str. 231).

Kao glas vapijućeg u pustinji dopire do nas i plemeniti poziv koji je dr Čedomir Đurđević, pre skoro trideset godina, uputio medicinskim stručnjacima i filozofima da se posvete poslu na ujednačavanju naših terminologija. (»Za jednu južnoslovensku medicinsku terminologiju«, uvodni članak Srpskog arhiva od aprila 1932. godine).

U duhu nekadašnjih čeških slovenofila, učesnik na ondašnjim mnogobrojnim sveslovenskim sastancima medicinskih trudbenika, gde se postavljalo pitanje na kom jeziku da pišu i da se sporazumevaju okupljeni slovenski lekari, dr Đurđević je, dosta romantičarski, sanjao najpre o »sveslavu«, o nekoj vrsti opšteslovenskog esperanta (bili bi izostavljeni padeži kao u francuskom, svedena tri roda kao u engleskom, smanjeni glagolski oblici). Ta veštačka tvorevina, kao nekad praslovenski jezik, bila bi zajedničko izražajno sredstvo svih Slovena. Dr Đurđević je prihvatio davnašnju misao pokolenja iz sredine XIX veka, koju su, između mnogih, širili dalmatinski književnik Tomazeo (na italijanskom), Špiro Popović Kotoranin u novosadskoj Sedmici (»O opštem slovenskom jeziku«, 1856, br. 27) i Ljubomir Nenadović u svojim rodoljubivim i didaktičkim pesmama. Dr Đurđević je zamišljao da bi to bio korak bliže ka ostvarenju zajedničke južnoslovenske medicinske terminologije, koja bi se rodila iz njegovog »sveslava«.

Sa tih nesumnjivo sanjalačkih visina dr Đurđević se, srećom, spustio na tle praktičnih, stručnih, filoloških i političkih pitanja. On je s pravom podsetio na prošlost i istakao da su tridesetak godina (istorijska periodičnost!) pre njegovog poziva slovenski medicinski kongres u Sofiji i kongres lekara i prirodnjaka sa celog Slovenskog Juga u Beogradu 1904. godine oduševljeno doneli odluke o stvaranju »jedne južnoslovenske medicinske terminologije«. Ohrabren tim »presedanom«, zadojen starom ideologijom o jedinstvu Srba, Hrvata, Slovenaca i Bugara, dr Đurđević odbacuje svaki »plemenski« metod, prema kome bi trebalo prvo rešavati pitanje isključivo srpske, hrvatske ili slovenačke medicinske terminologije. On je za narodnjaštvo najšire shvaćeno: očistiti našu medicinsku terminologiju od svih varvarizama zamenjujući ih slovenskim i južnoslovenskim rečima. U tom čišćenju ovaj nepopustljivi nacionalist ide do krajnosti: kičma, bešika, veliki broj već davno primljenih reči njemu zvuče strano. Nazivu bubreg pronašao je tursko prazračće (babreg) i tražio da se izbacila odomaćena reč koja potiče iz našeg XVI veka, kojom se još Marin Držić služio u pesništvu (»Vidju te u goju, pokojno dok stojiš, jak (kao) bubrek u loju, gde se lijepo toviš«), a Vuk Karadžić uzeo iz naroda i osveštao u svom Srpskom Rječniku, i koja je i 1932. godine bila u ustima miliona Jugoslovena. (Istina, sada naši savremeni medicinski leksikoni kod reči bubreg upućuju na reč ren!) Pravednosti radi, treba dodati da se dr Đurđević ustremio protiv tog izraza uglavnom zato što je u svom južnoslovenstvomljanju hteo da ga zameni lepim slovenačkim nazivom: ledvica (leđa), koji tačno »obeležava položaj te žlezde u telu«. Hteo je time i da na jednom primeru objasni i primeni načelo prema kome bi imala da se izgradi »jedna zajednička južnoslovenska medicinska terminologija«.

U ovom pokliču za medicinsku terminološku delatnost ima unitarističkog žara koji je plamsao posle prvog svetskog rata. U izlaganju je mnogo preterivanja svojstvenih svim prorocima i apostolima jedne nove vere. Utopijski planovi dr Đurđevića su odlika svih inovatora i bodrilaca. Ali, osnovna misao ovog neobičnog članka je dobra, opravdana, često branjena zaista poučnim primerima iz istorije jezika i medicine drugih evropskih naroda: Italijana sa svim njihovim dijalektima, Nemaca u vreme ujedinjenja i Francuza kad su preuzimali latinsku medicinsku terminologiju.

Na žalost, sav taj posao na usklađivanju naših posebnih terminologija i na utvrđivanju naše naučne i narodne medicinske terminologije treba ispitati i početi iznova, realistički, sa neprevaziđenim ali i sa novim shvatanjima, a u opštoj širokoj saradnji i medicinskih stručnjaka i lingvista okupljenih iz svih naših republika, iz svih naših zainteresovanih naučnih i društvenih središta, u radnim odborima i komisijama, na posebnim terminološkim skupovima, »simpozijumima« i kongresima.

Mi smo danas mogli dodirnuti samo dva vida jedne opsežne problematike. S jedne strane, pitanje izvornosti i čistote našeg medicinskog jezika, pitanje takozvanog narodnjaštva. S druge strane, osetljiv, složen problem ujednačavanja naših terminologija uzetih bilo lokalno, uže etnografski, bilo opštejugoslovenski. To je problem čije rešenje ne treba odlagati. Predsednik Srpske akademije nauka, prof. dr Belić, s pravom je izjavljivao: »Našoj je kulturi potrebna terminologija kao gladnom čoveku komad hleba« (Razgovori za novosadskim pravopisnim okruglim stolom, decembra 1954). Srpski filolozi su ukazali put svim strukama, pa i medicini: prof. dr Mihailo Stevanović, šef katedre za našu lingvistiku na Beogradskom univerzitetu, svakako najpozvaniji sudija u sporovima ove vrste, zalaže se već duže vremena za ujednačavanje svih naših terminologija: »Hitno je pitanje terminologije. Nema, na primer, udžbenika u Užicu, i ljudi uzmu zagrebačku fiziku, pa je ne razumeju zbog terminologije. Kako bi to izgledalo da imamo dve vojne terminologije? Tako treba da imamo i pravnu i svaku drugu terminologiju zajedničku.« (Vjesnik u srijedu, 15. XII 1954; Letopis Matice srpske, januar 1955).

Nadajmo se da i ovo malo istorije, više nabacane nego produbljene, može poslužiti kao podstrek za temeljnija i opširnija proučavanja i biti povod za savremenu delatnost na zadovoljavanju jedne od mnogih potreba naše zdravstvene kulture. I ovo moje nepotpuno izlaganje moglo bi ići u korist zamisli da se pri svakom medicinskom, farmaceutskom ili veterinarskom fakultetu osnuje ili, tamo gde postoji, održi i razvije terminološki institut ili seminar. Oni bi mogli biti zasebne ustanove sa svojim administrativnim statusom ili sastavni deo katedre za istoriju medicine, centralne biblioteke, zavoda itd. Njihovi upravnici i saradnici — bilo stalni ili honorarni, bilo dobrotvorni i počasni — utvrđivali bi specifične programe.

U svakom slučaju, uloga tih terminoloških instituta ili seminara bila bi dvojaka: prvo, istorijsko-naučno proučavanje terminologije; drugo, utilitaran, praktičan rad u vezi sa našom stvarnošću, usmeren na kazuistiku savremene medicinske terminologije, pa, u krajnjoj liniji i na izvesnu vrstu zakona o njenoj obaveznoj primeni.

Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva već na svoja prva dva naučna sastanka odvađa od svog vremena dragocene minute i za našu medicinsku terminologiju. Njemu će pripasti zasluga što je pitanje

o utvrđivanju jugoslovenske medicinske terminologije prešlo iz uskog kruga pred širok i merodavan skup. I ta zasluga je utoliko veća što se Društvo zalaže za stvaranje terminoloških instituta i seminara u punom jeku sopstvenog organizovanja. Stari dobri Dositej Obradović, u čijim se delima nalazi mnogi narodni medicinski naziv, govorio je: »Učeći se, učim«. Jugoslovensko društvo za istoriju medicine, farmacije i veterinarstva može reći nešto slično: »Organizujući se, organizujem.«

NOTRE LANGAGE MÉDICAL

Aleksandar ARNAUTOVIĆ

Dès le Moyen-âge, nos anciens maîtres, médecins, pharmaciens, vétérinaires, guérisseurs, moines et prêtres, herboristes, infirmiers, traducteurs et copistes étaient à la recherche du *terme médical* propre, significatif, frappant à la fois scientifique et spontané, contentant le spécialiste et accessible au peuple. On créait un vocabulaire médical tout original et une phraséologie nationale ou l'on adaptait à la langue maternelle les expressions provenant du vieux slave commun, du grec, du latin et, plus récemment, des idiomes modernes. Il y eut ainsi, et il y a encore aujourd'hui, une lutte constante entre le mot pris à la source même du pays et celui que l'étranger y dépose. L'auteur de cet exposé trouve qu'il faut maintenir et encourager la tendance à l'originalité.

D'autre part, nos peuples ont été souvent et très longtemps divisés et dispersés par des invasions ennemies, et il n'y a rien d'étonnant qu'ils manquent d'une terminologie médicale au moins raisonnablement égalisée sinon unique. Il faudrait, cependant, aboutir à un langage compréhensif et utilisable pour tous nos savants, pour tous nos praticiens et étudiants, ainsi que pour tous nos patients et malades.

Le problème est, donc, double: d'un côté, il faut sauvegarder la pureté linguistique de notre terminologie médicale et stimuler sa création originelle, et, de l'autre côté, il faut s'évertuer sans relâche à faire disparaître les différences, les « localismes », jusqu'à l'esprit chauvin, qui entravent toute égalisation souhaitable.

Après avoir analysé l'effort qui a été fourni dans ce sens par les générations d'autrefois, l'auteur préconise un travail planifié: en premier lieu, créer les instituts de terminologie à toutes les Facultés de médecine, de pharmacie et des sciences vétérinaires, et développer ceux qui y existent déjà, en leur confiant, en même temps, aussi bien l'étude des terminologies du temps passé que la mission utilitaire, tout pratique et, finalement, normative. A cette activité s'ajouteraient: la formation des commissions terminologiques analogues à celle de notre Société, l'organisation des centres coordinateurs auprès des Académies des sciences et des Sociétés savantes, la convocation des réunions, colloques et congrès des terminologues et de tous ceux qui s'intéressent à notre langage médical.